

Глава 3.

СУБЕКТИ НА АДМИНИСТРАТИВНОТО ПРАВО**1. Понятие за субекти на административното право**

Субекти на правото са тези лица и организации, чието положение се урежда от правото и които могат да имат правноуредени интереси, права, да поемат задължения и да имат защитени от правото интереси. Те могат или участват в административни правоотношения – такива, които се развиват в рамките на държавното управление. Субектите на правото е особено качество на лицата. Това не е природно дадено, а е социална характеристика на личността. Качеството субект на правото се проявява при реални или възможни взаимодействия в обществото.

Всеки правен отрасъл определя кръг субекти на правото. Те имат качеството субект на правото изобщо, но съществуват и специфики, които се определят от вида обществени отношения, които се уреждат със съответния кръг правни норми. Това важи и за субектите на административното право. Те са гражданите, организациите на гражданите и държавните органи.

2. Физическите лица като субекти на административното право

Основен въпрос тук е този за административната правосубектност. Това е вид правосубектност. Правосубектността е особено качество, което е присъщо на субектите на правото. Тя означава, че е едно лице е субект на правото. Като субект на правото неговото положение в обществото или при прилагането на правото е уредено от различни правни норми. Правосубектността е „юридическо

свойство, което по характера си е неотделимо от лицето и се проявява в неговата дейност“¹. В литературата се изразява становището, че правосубектност и правоспособност са синоними или са заменими от съдържателна гледна точка².

В същност правоспособността е едно от проявленията на правосубектността. Тя означава възможност да се поемат (да бъдат носители на) права и задължения, регулирани от правото. Това е потенциалната възможност за встъпване в административни правоотношения.

Тук се използва още едно понятие – дееспособност. Тя означава призната от правото способност (възможност) със свои собствени действия субектите на правото да встъпват в правоотношения и да придобиват права и да поемат задължения.

Задължително е да се подчертае разликата между правоспособност и дееспособност. Първото понятие означава възможността едно лице да бъде носител на права и задължения. Дееспособността означава възможност и способност със собствени действия да се поемат задължения и да се придобиват права.

В областта на административното право съществува административна правосубектност – това е възможността и способността на субектите да бъдат носители на права и задължения и да бъдат участници в административни правоотношения. Тук, в рамките на изпълнителната дейност говорим за административна правоспособност и административна дееспособност.

Административната правоспособност е възможността един субект на административно право да бъде носител на права и задължения в областта на осъществяване на изпълнителната дейност. Такава способност имат българските граждани, чужденците, лицата без гражданство, различни организации на гражданите.

Административната дееспособност е способност на субектите на административното право сами да упражняват права и за поемат

¹ Къндева, Ем., Публична администрация, С., Сиела, 2007 г., с.51

² Дерменджиев, Ив., Д. Костов, Д. Хрусанов, Административно право на Република България, С., Сиби, 2012, с.74. Тази теза авторите подкрепят и други свои произведения.

задължения със собствени действия. Такава възможност притежават всички лица, които са пълнолетни и неса поставени под запрещение – пълно или частично. Лицата от 14 до 18 години са непълнолетни. При тях тази дееспособността е ограничена. Необходима е помощта на родителите.

В административното право се развива и тезата за административната деликтоспособност. Това е възможност за носене на отговорност при извършване на административни нарушения.

Физическите лица често са в контакт с администрацията и с изпълнителната власт. Това определя необходимостта от създаване на устойчива система от качества и идентификационни белези за „пълна индивидуализация на всяко от тях с цел възлагането на задължения или признаване на права в качеството им на субекти на АП“³. Това се нарича административноправен статут на физическите лица. Той се отнася до тяхното правно положение, „свързано с факти и състояния, засягащи техния личен живот и ежедневие като равнопоставени членове на обществото“⁴. Гражданското състояние се представя чрез правно валидна информация, която обхваща система от данни, които го отличават от другите лица в обществото и в семейството като субект на правото. Гражданската регистрация е производство и система от уредени в закона действия по отразяване по правно валиден начин на определени събития от живота на човека в определени регистри. Нормативната основа се основава на Закона за гражданската регистрация и закона за българските документи за самоличност.

Статутът обхваща редица основни белези, които дават възможност за участие в обществения живот, в различни отношения. Основни негови характеристики са името, гражданството, адресната регистрация, награди на гражданите и др. Съществуват и няколко регистъра на българските граждани и чужденците.

³ Хрусанов, Д., Административно право и административен процес, наръчник, С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2012 г., с.25

⁴ Дерменджиев, Ив., Д. Хрусанов, Д. Костов, цит.съч., с.79

Гражданството е политическа и правна връзка между едно лице и държавата. Уредбата се съдържа в Конституцията на Република България, в Закона за българското гражданство и подзаконовите актове. По силата на тази връзка гражданинът попада под властническото въздействие на определена държава и се ползва от защитата на тази държава, а също и правата и свободите, които тя може да му осигури. То съществува не само на територията на държавата, но и навсякъде, където предива лицето. Съществуват различни принципиза придобиване на българско гражданство – принцип на произхода (jus sanguinis), принцип на територията (jus soli). Съществува и възможност за придобиване и чрез акт на компетентен орган – предложение на министъра на правосъдието и указ на президента (от години наред това е дейност, която е възложена на вицепрезидента).

Възможно е загубване на българско гражданство. Това може да стане чрез освобождаване – по желание на лицето или лишаване от българско гражданство – когато едно лице е придобило българско гражданство по натурализация – от компетентния български орган и след това е извършило тежки престъпления против държавата. Лишаване от българско гражданство не е възможно за лицата, придобили българско гражданство по произход и като родени на българска територия. Освободените от българско гражданство могат да поискат възстановяването му. Това става по установения ред – предложение на министъра на правосъдието и указ на президента.

Имената на българските граждани, постоянният и настоящ адрес, а също и част от регистрите са уредени в Закона за гражданската регистрация.

Името се определя от родителите на детето и се съобщава писмено на длъжностното лице. При несъгласие или неизпълнение на това задължение, име на детето дава длъжностното лице. Името се състои от три части – собствено име, бащино име и фамилно име. За тях са установени правила. Възможна е промяна на името – при сключване на брак, при развод, при осиновяване. Възможна е промяна, ако едно лице, счита, че името му е осмиващо и опозоряващо

или ако важни обстоятелства налагат това. Процедурите за промяна са две – административна и съдебна.

Адресът е идентифициращ белег за лицата. Това е начин за описание на мястото, където лицето устойчиво пребивава, където получава кореспонденцията си, където е записано в определени регистри. В зависимост от мястото включва: град, част от града – квартал, комплекс, улица, булевард, алея, номер, вход, етаж, апартамент и др. Законът предвижда съществуването на два адреса – постоянен и настоящ.

Постоянен е този, на който лицето е вписано в регистрите на населението. Той е винаги на територията на страната. Това е трайната връзка с едно населено място⁵. Настоящ е този, на който лицето пребива временно по различни причини – обучение, командировка, лечение, родствена връзка. Тези два адреса са от значение за статута на българските граждани и на чужденците в Република България. Чрез тях се осъществяват редица права и задължения на гражданите – данъци, социални плащания, упражняване на правото на глас и др. Малолетните и непълнолетните имат адрес, който се определя от техните законни представители.

Тези два адреса представляват адресната регистрация. Тя е свободна в България. Съществуват правила за регистрацията и производство за нейното осъществяване.

Адресът се загубва в случай на определени обстоятелства – нов адрес, пребиваване в чужбина, при вписване в друг регистър, решение на съдебен и административен орган.

Съществуват регистри на населението. В тях се съдържа информация за лицето, за неговите роднини, адрес. Регистрите на населението се поддържат в Национална база „Население“. Те са няколко – на българските граждани, на чужденците, на починалите лица и архивен регистър. Освен това съществува Единна система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението – ЕСГРАОН. Физическите лица, които български

⁵ Костов, Д., Придобиване на местожителство в градовете. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 1990 г., 25

граждани имат ЕГН – единен граждански номер. Той представлява уникален административен идентификатор на физическите лица, в който се съдържат данни от гражданското състояние на отделно физическо лице.

Освен това съществуват актове за гражданското състояние. С тях се констатира възникването или наличието на някакви юридически факти, свързани с пораждаването, изменението или ликвидирането на елементи и качества от гражданското състояние на лицата. Това са актове за раждане, за сключване на граждански брак и за смърт. Компетентни органи за регистриране са длъжностните лица по гражданското състояние при общинските администрации.

Част от статута на гражданите е правото да получават награди. Съществуват различни награди – държавни отличия по Закона за ордени и медалите на Република България. Освен тях има ведомствени награди, на правителството.

Чужденците, пребиваващи или живеещи в България са подчинение на определен административноправен режим. За тях са установени няколко принципа – равни права с българските граждани, задължение за спазване на Конституцията и законите. Освен това по законов ред могат да се установят специални правила. Тези специални правила са свързани с режима на влизане и излизане в страната, с постъпване на работа, с ползване на публични услуги – образование, здравеопазване, адресна регистрация и др.

3. Организациите на гражданите като субекти на административното право

Съществуването на организации на гражданите е резултат от прокламирането и гарантирането на правото на сдружаване в Конституцията. Те имат своя административноправен статут и той е от основно значение за тяхното съществуване в правния мир. Този статут включва правила по образуването, дейността и прекратяването. Законната основа са Конституцията, Законът за юридически-

те лица с нестопанска цел, Търговският закон, Законът за политическите партии, Кодексът на труда, Законът за кооперациите и др.

Легално определение за организация се съдържа в §1, т.2 на ДР на АПК, според който това е юридическо лице или сдружение на юридически или физически лица, което е организационно обособено на основата на закон.

Тук се обхващат всички форми на сдружаване. Те се подчиняват на определени принципи – доброволност, позволеност на целите, самоуправление, подчиненост на закона. Организациите на гражданите са основно два вида – със стопанска и нестопанска цел. В първия случай целта е печалба. Във втория целта е задоволяване на образователни, професионални и др. интереси. Тук не се формира печалба. Законът установява правила за образуване, седалище, цели, средства, вид на дейност, ръководство, срок на действие.

Съществуват различни системи на регистрация и на възникване – разрешителна – необходимо е разрешение на държавен орган, нормативна – организацията възниква по силата на закона.

Поради тяхната цел и насоченост на действието за някои нестопански организации са установени специални правила – за синдикална дейност, политическите партии и тези, които са свързани с изповядването на религия. Тези специални правила са важни, защото става дума за дейност, която е особено важна за обществото.